

glas Božji a ne glas ovoga svijeta, glas neograničenog a ne glas ograničenog.« Tolstoj i Dostojevski vrlo su cijenili Fiodorova koji je mnogo utjecao na autora romana *Braća Karamazovi*. Na njega se mnogo poziva i Solovjev, dok ga sam Frank smatra najoriginalnijim među ruskim misliocima, osobito radi njegova »supermoralizma« ili »univerzalne sinteze«, po kojoj se »ni raj ne može sastojati u onom — ništa ne raditi, u vječnom miru; bila bi to nirvana, ukoliko je savršenstvo u životu i djelovanju«.

Solovjev je predstavljen s *Lezioni sulla Teandria*, u kojima na pitanje: šta je čovjek? pokušava dati odgovor u dva dijela, najprije pozivajući se na činjenicu inkarnacije, jedinstva Boga i čovjeka u Kristu, i drugo, na način, na modus same unije.

Religiozna misao Merezkovskog, u ovoj antologiji ruske religiozne misli, sastoji se u ekspoziciji djela Tolstoja i Dostojevskog, ideje borbe poganskog i kršćanskog, borbe tijela i duha.

Evgenij Trubetskoj, brat poznatijeg filozofa Sergeja, napisao je knjigu, i to mu je bilo posljednje djelo, *Il senso della vita* (Smisao života). Evgenij je bio osjetljiviji od svojega brata na religioznu problematiku, na religioznu misao u okviru socijal-političkih gibanja, a sve pod metafizičkim vidom Solovjevljeve koncepcije.

Da se ruski mislioci pozivaju na metafiziku, posve je naravno, ali nas ne smije iznenaditi što i oni pokušavaju klasificirati metafiziku u odnosu na njihove spoznaje.

Nekoliko stranica iz veoma originalnog Šestovljeva djela *La scienza e la libera ricerca*, predstaviti će nam autora, kako ga i Frank naziva, kao *progenitore dell'esistenzialismo*.

I tako smo, skupa s Ettoreom Lo Gattom, odličnim poznavateljem ruske kulture, prelistali novu knjigu, izbor iz ruske religiozne misli, koju je sastavio jedan od značajnijih predstavnika te misli, Semion Frank. U nas se je o toj temi prije rata više znalo, govorilo i pisalo, izuzevši Solovjeva i Berdjajeva, čija nam je misao, zahvaljujući dru Josipu Kriblu, i danas prilično dostupna.

JEDNO ZANIMLJIVO DJELO O KRISTU

Vittorio Messori, *Ipotesi su Gesù. Prefazione di Lucio Lombardo Radice. Imprimatur — Livio Maritano, Vie. generale. Torino, 2. VIII. 1976.*

F. F.

Knjiga je doživjela 1976. god. 5 izdanja, a 1977. 12 izdanja! Autor je novinar. Vjeruje u Kristovo božanstvo. Informiran je o problematici opće i biblijske hermeneutike i egzegeze. Evanđelja drži povijesnim knjigama napisanim od autora kojima se pripisuju, a ne od anonimne prvotne vjerske zajednice kršćana. Lik povijesnoga uglavnom je onakav kako je opisan u Evanđeljima, a ne kako bi ga htjele prikazati »krićka« ili »mitološka« metoda tumaćenja. Međutim, autoru se ne sviđa »biografija« Kristova poput Ricciottijeve ili Grandmaisonove.

Messori piše novinarskim stilom. pa će to biti razlogom, zašto ne zalazi u dublja pitanja kristologije, kao što su: preegzistencija Riječi Božje, narav Kristovih čudesa, pitanje praznoga groba (čini se da ga drži stvarnošću), na-

rav pojavâ uskrslóg Krista i sl. Stoga on može sa simpatijama navoditi neke autore kao što je H. Kúng i slični.

Našem su autoru blizi i tzv. eurokomunisti, kakav je npr. L. Radice, koji mu je napisao uvodnu riječ. Alergičan je, naprotiv, samo na fašizam kao na izvor svakog nasilja, ideološkog i fizičkog. (Ta je reakcija u današnjoj Italiji razumljiva zbog toga što je u njoj fašizam toliko vremena suvereno vladao.) Talijanski komunisti danas nastupaju kao simpatizeri Krista, kao velike povijesne, ljudske (ne božanske) pozitivne ličnosti; dapače i kao simpatizeri Krista u samoj Katoličkoj crkvi, poput Garaudyja, koji ipak zajedno s evrokomunizmom vapi: »Povratite nam Krista očišćena od 'konstantinizma'!«

Talijanski komunisti u ovom času iskazuju svoju želju za suradnjom s Crkvom, i na političkom polju za stvaranjem demokratskog pluralističkog društva, u kojemu bi jednakopravno vladali kršćani i komunisti na dobro talijanskog radnog naroda. To se, naravno, posebno sviđa Messoriju, koji u Kristu gleda borca za ljudska prava. Odatle njegova simpatija prema talijanskom komunisti, sveuč. prof. L. Radiceu, zaduženom u CKKP Italije za kulturna pitanja, usprkos njegovoj živoj vjeri u Krista kao Boga i Spasitelja ljudskog roda; tu hipotezu, kao jedino vjerojatnu ali nedokazivu »skolastičkim argumentima«, iznosi pisac na 312 stranica svojega popularno pisanog djela.

NOVO DJELO O TOMI AKVINSKOM

Tomo Vereš, Iskonski mislilac, Dominikanska naklada »Istina«, Zagreb, 1978.

Ante Kusić

U ovoj nedavno objavljenoj knjizi, složenoj od objavljenih i redigiranih članaka, dr. Tomo Vereš želi prikazati Tomu Akvinskog kao filozofa i teologa, čija misao ostaje uvijek otvorena za nove poglede o ontičkim temeljima naše skoznaje. Tomina se misao ne može poistovjeđivati ni s jednim zatvorenim filozofskim sustavom. Ta je misao usmjerena na uvijek samo analogijski pristupačni Iskon svega postojećeg, iz kojega sve proizlazi i u koji se sve vraća. Tome se Iskonu mi u načelu samo približavamo, ošvjetljujemo ga, služeći se svojom umskom spoznajom, ali ga nikada u njegovoj sveobuhvatnosti ni s čim, što nama ljudima stoji na raspolaganju, ne možemo spoznajno, ni doživljajno, izjednačiti s našim ljudskim bićem, ali niti posve izdvojiti iz našeg ljudskog bića. Tomino je mišljenje »iskonsko«, tj. upravljeno na Iskon, teološko i Boga-tražeće mišljenje, i to ne novovjekovne teologije, koja zastupa stajalište da bi teologija morala biti nekakva zatvorena specifična znanost, neovisna i bez izrazitije veze s ostalim znanostima. Naprotiv, u Tominu je mišljenju uvijek prisutna povijesna božanska Objava, u bogočovještvu Kristovu, zajedno s filozofskim nastojanjima i općim znanstvenim napretkom u pojedinim povijesnim razdobljima, pa i u ovom našem.

Knjiga ima tri glavna dijela. Prvi dio pod naslovom »Članci« obrađuje nekoliko pitanja Tomina shvaćanja teologije, uloge filozofije u teologiji i Tomina shvaćanja kozmogonijske povezanosti svijeta s Bogom stvoriteljem. Istaknuto je da je u Tominu učenju Bog — u prvom redu »Bog svih ljudi«, a ne tek Bog ovog ili onog filozofskog sustava ili Bog ove ili one astronomske slike svijeta. Toma je, napominje Vereš, u neku ruku »preteča Kopernika«,